

Handikappidrott som socialt fenomen

Anders Östnäs

Socialhögskolan, Lunds universitet

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org 2003-10-28.

Copyright © Anders Östnäs 2003. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

Inledning

Handikappidrotten kan nationellt och internationellt ses som ett socialt fenomen eller social rörelse, som är relaterad både till idrottsrörelsen och handikapprörelsen. I det förra fallet utgör handikappidrotten i Sverige en del av den tävlingsinriktade idrotten, som har Riksidrottsförbundet (RF) som huvudman. I det senare fallet är handikappidrotten en viktig aktör i den funktionshindrades habiliterings- eller rehabiliteringsprocess med fokus på fysisk aktivitet. Trots det är handikappidrotten en underskattad faktor i denna rehabiliteringsprocess. Bland det fåtal aktörer på den svenska rehabiliteringsarenan som är specifikt inriktade på idrotten kan nämnas Rekryteringsgruppen för aktiv rehabilitering (RG) på Bosön utanför Stockholm, Frösunda Center i bl.a. Stockholm, Göteborg, Malmö, Västerås och Åre, samt FrykCenter i Torsås i Värmland (Östnäs, 1997).

Handikappidrotten är för de flesta svenskar en tämligen okänd företeelse och enligt min mening värd större uppmärksamhet – på alla plan: i skolan, i media samt inom forskning och utbildning. Syftet med denna artikel är därför att synliggöra handikappidrotten som socialt fenomen. Handikappidrotten borde dessutom genom sin mångfald vara ett utmärkt underlag för beteende- och samhällsvetenskaplig forskning, men dessvärre har intresset för denna forskningsgren varit klen i Sverige. Det enda som presenterats i avhandlingsväg är min egen lic-avhandling i socialt arbete från 1997 (Handikappidrott. Mellan tävling och rehabilitering) och Lars Kristéns doktorsavhandling i pedagogik från i år (2003). Det börjar dock ljusna på forskningsfronten bl.a. genom inrättandet av SUH – Svenskt Utvecklingscentrum för

Handikappforskning med säte i Bollnäs 1999 – och dess anknytning till högskolevärlden. Jag kommer i denna artikel endast behandla idrotter som organiseras av Svenska Handikappidrottsförbundet (SHIF), dvs där de funktionshindrade är rörelsehindrade, blinda/synskadade eller utvecklingsstörda. Det innebär en avgränsning mot dövidrotten, som kan sägas leva sitt eget liv på idrottsarenan. Dövidrotten organiseras av Sveriges Dövas Idrottsförbund (SDI), som bildades redan 1912. SDI var tidigare associerat med SHIF, men är sedan Riksidrottsmötet (RIM) 1995 i Umeå ett självständigt idrottsförbund inom RF. Dövidrotten har sina egna världsspel och deltar inte i Paralympics. Den är värd ett eget kapitel, vilket dock ligger utanför ramen för denna artikel.

Det finns uppskattningsvis 500 miljoner funktionshindrade runt om i världen, vilket är ungefär 10% av jordens befolkning. Av dessa har 170 miljoner någon form av utvecklingsstörning. Många funktionshindrade utövar idrott som nöje och rekreation. En liten del är aktiva på elitnivå och siktar på medaljer i svenska mästerskap, världsmästerskap eller Paralympics ("Handikapp-OS"). Ett faktum, som ofta förbigås, är att nivån i Paralympics i vissa grenar både kan jämföras med och till och med överträffa de prestationer som utförs inom den s.k. friskidrotten eller i "vanliga" OS. Ett exempel är tyngdlyftaren Ahmed Gomaa Mohamed Ahmed från Egypten som har ett världsrekord i tyngdlyftning för rörelsehindrade som överträffar världsrekordet bland "friska" med mer än 10 kg. Den benamputerade höjdhopparen Arnie Boit tillhörde under 1980-talet Kanadas bästa höjdhoppare alla kategorier. Inom icke-olympiska grenar som exempelvis styrkelyft (läs: bänkprens) är de funktionshindrade många gånger väl så bra som icke-funktionshindrade. Ett exempel är den legendariske funktionshindrade styrkelyftaren Bengt "Fimpen" Lindberg, som härjade i världs- och Sverigeeliten under 1980-talet.

Jag kommer i det följande att ta upp lite kring handikappidrottens bakgrund, den paralympiska rörelsen, Special Olympics (för utvecklingsstörda), handikappidrottens utveckling i Sverige, SHIF, SUH och det Europeiska Handikappåret 2003.

Bakgrund

Den moderna handikappidrotten (Sport for the Disabled eller Disability Sport) som idrottsrörelse har sitt upphov i läkaren och neurokirurgen Ludwig Guttman, som under 1940-talet var verksam på the Spinal Cord Injuries Centre vid Stoke Mandeville Hospital i Aylesbury i England. Under andra världskrigets slutskede fick han ta emot och behandla tusentals engelska soldater och civila, som blev offer för detta fasansfulla krig. Behandlingen utgjordes ofta av olika former av amputeringar och terapi av ryggmärgsskadade. Guttman var samtidigt lidelsefullt idrottsintresserad och såg tidigt en möjlighet att förena sin yrkesverksamhet med sitt stora idrottsintresse. År 1944 introducerade Guttman idrott som en form av rekreation och rehabiliteringsterapi för i första hand krigsskadade. Han hade också en vision att skapa idrottstävlingar på hög nivå för funktionshindrade – främst rullstolsburna

(amputerade och ryggmärgsskadade) – gärna i samband med de olympiska spelen. I liten skala genomfördes också den första tävlingen för rullstolsburna parallellt med de olympiska spelen i London 1948 – The International Wheelchair Games i Stoke Mandeville – med 16 deltagare. I större skala organiserades de första internationella tävlingarna i form av The International Stoke Mandeville Games 1952. Åtta år senare, 1960 i Rom, ägde de första ”Paralympiska” Sommarspelen rum på samma plats som de olympiska spelen några veckor tidigare. Det officiella namnet var fortfarande The Stoke Mandeville Games. Nu hade också andra kategorier funktionshindrade introducerats i rörelsen – blinda/synskadade, cp-skadade, amputerade och utvecklingsstörda. Den paralympiska rörelsen började finna sina former.

Den paralympiska rörelsen

Varför detta begrepp Paralympiska spel? Varför inte handikapp-OS som man beskriver det i dagligt tal. Den senare frågan är lätt att besvara. Begreppet OS eller Olympiska Spel med de fem ringarna ägs av IOC – International Olympic Committee – och får inte användas i andra sammanhang än just i samband med OS – och av IOC. Begreppet ”paralympics” eller ”paralympisk” är till sitt ursprung oklart. Förstavelsen ”para” är grekiska och betyder parallell. Detta kan återge en reell verklighet och skapa en positiv association, dvs att de paralympiska spelen är parallella med ”frisk-OS” både i tid och kvalitet. Enligt Svenska Handikappidrottsförbundets (SHIF) före generalsekreterare Hans Lindström var det en japansk journalist som kom på paralympic i samband med ”handikapp-OS” i Tokyo 1964 (Östnäs, 1997:81). Om vi jämför begreppet med liknande inom svenska språket så har vi begrepp som paranormal (utanför det normala) eller parapsykologi (oförklarliga fenomen utanför psykologins vetenskapliga domäner, ofta tankeöverföring), dvs något onormalt eller oförklarligt. Detta kan ge tveksamma associationer som att elitidrottstävlingar som Paralympics är något onormalt eller ovidkommande. Å andra sidan kan paralympics/paralympisk via sin stavning och sitt uttal relateras till olympic eller olympisk, vilket för de flesta är ett positivt laddat begrepp. Begreppet Paralympic introducerades i och för sig tidigt, men kom i realiteten att mer allmänt brukas först 1989, när IPC (International Paralympic Committee) bildades. På grund av att IPC inte får använda de olympiska ringarna – världens kanske mest välkända varumärke eller logo – har man sedan en tid tillbaka en egen logo i form av tre halvmånar eller bumeranger i rött, blått och grönt.

Före 1989 hade den internationella handikappidrotten genomgått många olika faser med en blandning av utveckling och konflikter mellan olika organisationer. Vid sidan av sommarspelen introducerades också vinterspelen, som första gången avhölls i Örnsköldsvik 1976. Initiativtagare till dessa spel var svensken Bengt Nirje – skaparen av normaliseringsprincipen, en av initiativtagarna till SHIF 1969, FUB-ombudsman mm.

I dag är IPC en av världens största idrottsorganisationer, som representerar en majoritet av funktionshindrade idrottsutövare. Den har tagit idrotten från en utvecklingsnivå till en

elitidrottsnivå på mindre än tjugo år. IPC är en dynamisk organisation med en demokratisk struktur inkluderande 160 nationella medlemsorganisationer (National Paralympic Committees; NPCs) och fem andra internationella organisationer för funktionshindrade utövare – International Organisations of Sport for the Disabled (IOSDs). Så här sa den nuvarande presidenten i IPC, engelsmannen Phil Craven, när jag träffade honom på VISTA-konferensen i Bollnäs i september 2003: ”The IPC is a true sport organisation, committed to enabling athletes to perform at their best.”

IPC är inte bara ansvariga för sommar- och vinterspel utan arrangerar även världsmästerskap och andra regionala mästerskap i 13 idrotter. Sommar- och vinterspelen arrangeras sedan 1988 på samma plats som de olympiska spelen. Senast det begav sig var alltså Sydney 2000 respektive Salt Lake City 2002 värdar för spelen. I Sydney såldes mer än 1.2 miljoner biljetter och cirka 300 miljoner människor i 100 länder såg Paralympics på TV. I Salt Lake City var mer än 210.000 åskådare åsyna vittnen till vinterspelen.

Inför nästa års Paralympic Games i Athen (17-28 september) kommer drygt 4.000 deltagare från 142 länder (rekord!) att tävla i följande 19 huvudidrotter:

- bågskytte
- fri idrott
- boccia
- cykling
- ridning
- fotboll 5-a-side
- fotboll 7-a-side
- goalball
- judo
- styrkelyftning
- segling
- skjutning
- simning
- bordtennis
- volleyboll
- rullstolsbasket
- rullstolsfäktning
- rullstolsrugby
- rullstolstennis.

Femton av dessa idrotter finns med på det olympiska programmet , medan fyra är unika för handikappidrotten: boccia, goalball, styrkelyftning (bänkpress) och rullstolsrugby. Förutom de 4.000 deltagarna kommer 600 medlemmar från IPC att finnas på plats liksom nära 1.500 medlemmar från internationella organisationer och drygt 10.000 medlemmar från de

nationella paralympiska kommittéerna. Över 3.000 mediarepresentanter kommer att vara tillstädes och ISB (International Sports Broadcasting) kommer att sända mer än 300 timmar direkt. Paralympics växer oavbrutet och börjar nästan få ”växtvärk”.

I vinterspelen i Torino 2006 står följande huvudgrenar på programmet:

- utförsåkning
- längdåkning
- sledge hockey(kälkhockey)
- rullstolscurling.

Det är viktigt att notera att flertalet huvudidrotter innehåller flera olika klasser relaterade till olika sorters funktionshinder: blinda/synskadade, cp-skadade, amputerade, ryggmärgsskadade och utvecklingsstörda. Antalet tävlingar för utvecklingsstörda är mycket begränsade.

IPC:s vision är ”to enabling paralympic athletes to achieve sporting excellence and inspire and excite the world”, där fysisk aktivitet – från rehabilitering till elitidrott – ger människor med funktionshinder möjlighet att vidga gränserna, uppnå självkänsla och inte minst ha roligt. Idrotten kan också bidra till att funktionshindrade lättare kan inkluderas i samhället. Det positiva budskapet är att alla människor genom idrotten har möjlighet att uppleva framgång och upptäcka nya världar. IPC:s vision ligger väl i linje med den definition på idrott som Riksidrottsförbundet (RF) antog vid Riksidrottsmötet (RIM) i Umeå 1995: ”Idrott är fysisk aktivitet som vi utför för att prestera mera, ha roligt och må bra”, där idrottens beståndsdelar är träning och lek, tävling och uppvisning. Den svenska idrotten kan dessutom uppdelas i barnidrott (0-12 år), ungdomsidrott (13-19 år) samt vuxenidrott (20 -). De två senare dimensionerna kan sedan i sin tur indelas i prestationsinriktad tävlingsidrott alternativt hälsoinriktad bredd- och motionsidrott.

Special olympics

Special Olympics är en rörelse för utvecklingsstörda idrottsutövare, som grundades 1968 av Eunice Kennedy Shriver, syster till USA:s förre president John F. Kennedy. En av anledningarna till grundandet var att ett av syskonen Kennedy var utvecklingsstörd samtidigt som det i familjen fanns ett starkt engagemang i idrott. Rörelsen utgör världens största program för träning och tävling involverande utvecklingsstörda barn och vuxna, där kärnan i programmet är träning. Denna träning leds av huvudsakligen av certifierade Special Olympic-tränare.

Special Olympics innefattar mer än en miljon utövare i över 160 länder med siktet inställt mot 2 miljoner idrottsutövare 2005. I mer än 30 år har Special Olympics verkar *mot* stereotypa

föreställningar om utvecklingsstörning och *för* en utveckling av utvecklingsstördas livsvillkor genom idrott. Rörelsen vill skapa en vision av att människor med utvecklingsstörning inser sina förmågor och blir synliggjorda inte bara som idrottsutövare utan även som samhällsmedborgare. I Special Olympic Games får alla som vill delta. Klassificering sker i överensstämmelse med vars och ens förmåga, så att alla skall ha en rimlig möjlighet att vinna. Detta är dock inte huvudsaken utan som någon utövare har uttryckt det: ” Let me win. But if I cannot win, let me be brave in the attempt”.

Special Olympics är i första hand en bredd- och motionstävling, där själva tävlingsmomentet är underordnat den sociala samvaron och gemenskapen. Sedan starten – The first International Special Olympics Summer Games i Chicago 1968 – har totalt 19 sommar- och vinterspel genomförts. I Dublin i Irland den 21-29 juni 2003 gick senaste Special Olympics World Summer Games av stapeln. Mer än 6.500 deltagare från 150 länder deltog, vilket innebär att det är världens största idrottstävling under hela 2003. Världsspelen (World Games) genomförs vartannat år med omväxlande sommar- och vinterspel. Nagano i Japan är värd för 2005-års vinterspel följt av sommarspelen 2007 i Shanghai.

Vid en forskningskonferens i Belfast i samband med världsspelen i Dublin presenterades en större attitydstudie kring utvecklingsstörda initierad av Special Olympics – Multinational Study of Attitudes Toward Individuals with Intellectual Disabilities (www.specialolympics.org). Studien omfattar drygt 1000 respondenter från 10 länder spridda över jorden och har utförts av The Center for Social Development and Education, University of Massachusetts Boston med forskningsstart 2001. Några resultat:

- det finns stora kulturskillnader på hur människor upplever, utvecklingsstörda och deras möjligheter att klara sig i livet,
- utvecklingsstörda upplevs som mer kapabla att klara enklare sysslor än mer komplexa,
- utvecklingsstörda upplevs ha svårt att fatta egna beslut kring den egna livssituationen,
- utvecklingsstörda upplevs vara mycket kapabla i att delta i idrott med andra utvecklingsstörda, men mindre kapabla att idrotta med icke-utvecklingsstörda.

Undersökningsresultaten är på intet sätt överraskande. Det visar också att det återstår mycket arbete innan de utvecklingsstörda kan anses som helt och fullt delaktiga i samhället. En väg mot att bryta barriären som finns mellan utvecklingsstörda och icke-utvecklingsstörda kan vara att delta i Special Olympics (träning) året om och i mån av tid, ekonomi och intresse delta i de manifesterande världsspelen vartannat år. De senaste världsspelen i Dublin – de första utanför USA - skapade bl.a. genom den stora mediabevakningen ökad förståelse både för utvecklingsstördas allmänna livssituation och deras agerande som idrottsaktörer.

Handikappidrotten i Sverige

Den svenska handikappidrottsrörelsen är i stor utsträckning en efterkrigsrörelse tydligt influerad av Ludwig Guttmans initiativ i form av Stoke Mandeville Games. Den kan ses som en del i uppbyggnaden av det svenska folkhemmet under 1950- och 1960-talen. Man kan dela in den svenska handikappidrottsrörelsen i följande fyra utvecklingsfaser (Östnäs, 1997:82-85).

1. Förberedelsefasen 1954-1969

År 1954 inleddes en diskussion mellan RF och Korpen om att införa handikappidrotten i Sverige – tydligt inspirerad av Ludwig Guttmans tankegångar. Detta ledde till att Alf Nygren anställdes som konsulent i Utredningskommittén Idrott för Handikappade och Åldringar – en kommitté, som bestod av representanter för RF, Korpen, Folksam och Stockholms stad. Detta gav grogrund till att lokalkommittéer bildades runt om i landet. 1957 hölls den första utbildningskursen för blivande instruktörer på Bosön under ledning av en världsauktoritet på området – sjukgymnasten Herbert Kersten från Berlin. Utbildningsdagar ledde till rikskurser, som i sin tur skapade förutsättningar för den första reguljära svenska handikappidrottssatsningen – Solnaspelen 1959. Viktiga ”avnämare” inför de första tävlingarna var Tomteboda Blindinstitut och Norrbacka Vanförestalt utanför Stockholm. Solnaspelen, som fortfarande arrangeras varje år, var ett viktigt incitament för en fastare organisering av handikappidrotten i landet. Handikappidrotten blev 1962 en angelägenhet för DHR – De Handikappades Riksförbund (f.d. De Vanföras Riksförbund) – med huvudsakligen rörelsehindrade som medlemmar. På en soffa på Mariatorget i Stockholm i maj 1966 möttes två av den svenska handikappidrottens förgrundspersoner – Alf Nygren, handikappidrottskonsulent i DHR, och Bengt Nirje, då ombudsman för FUB (Föreningen för utvecklingsstörda barn; sedermera även ungdomar och vuxna). Man kan se det som ett möte mellan den starka delen av handikappidrotten (de rörelsehindrade) och den svaga delen (utvecklingsstörda). De bägge entusiasterna fann varandra och beslöt att gemensamt arbeta för ett svenskt handikappidrottsförbund. 1965 tillsatte regeringen den första statliga idrottsutredningen, Idrott för alla, som fyra år senare (1969) la fram sitt slutbetänkande. I denna banbrytande utredning betonades inte bara idrotten som en viktig samhällsfaktor utan även vikten av en utveckling av handikappidrotten markerades. Detta gav Nygren och Nirje råg i ryggen och den 17-18 maj 1969 bildades SHIF – Svenska Handikappidrottsförbundet – på Åsö Gymnasium på Söder i Stockholm. Vid idrottsriksdagen (Riksidrottsmötet) i Stockholm samma år invaldes SHIF i RF som dess 50:e medlem. Förberedelsefasen var avslutad!

2. Konsolideringsfasen 1969-1979

Under påföljande tioårsperiod utvecklades handikappidrotten på alla nivåer i Sverige. Två viktiga milstolpar skall här nämnas: de första vinterspelen för handikappade hölls 1976 i Örnsköldsvik på initiativ av Bengt Nirje och en av världens största handikappidrottstävlingar, Malmö Open, arrangerades för första gången 1977. Bägge dessa arrangemang blev väl mottagna och efter dåtidens mått relativt uppmärksammade. Malmö Open har sen starten blivit en nationell och internationell institution mycket tack vare dess eldsjäl Kurt Linde (avliden 1996) och får numera alltmer medial och publik uppmärksamhet både nationellt och internationellt. Antalet deltagare är idag en bra bit över 1000, vilket gör tävlingen till en av de största handikappidrottstävlingarna i världen.

3. Expansionsfasen 1979-1989

Under expansionsfasen blev intresset för handikappidrotten i allmänhet och handikappfrågor och idrottsfrågor i synnerhet allt större – både nationellt och internationellt.

Världshälsoorganisationen (WHO) skapade den första internationella klassificeringen av begreppet handikapp 1980 i form av ICIDH – International Classification on Impairment, Disability and Handicap. Det innebar ett genombrott för det relativa handikappbegreppet, dvs processen skada/sjukdom skapar ett funktionshinder, som kan utvecklas till ett handikapp om inte samhället intervenerar för att riva barriärerna för funktionshindrade i samhället. Det är alltså samhället, som kan skapa handikapp för funktionshindrade, inte den enskilde individen. Vi fick också det internationella handikappåret 1981 liksom handikappdecenniet (1983-1992), då handikappfrågorna kom upp på agendan runt om i världen. SHIF hade i slutet av denna fas nått över 400-medlemsföreningsgränsen.

Då handikappidrotten kan ses som en del av både den samlade handikapprörelsen och idrottsrörelsen var det naturligt att intresset för handikappidrotten också skulle expandera. Efter många stridigheter och konflikter inom den disparata internationella handikappidrottsrörelsen beslöt man att 1989 bilda en gemensam stark organisation med inriktning mot handikappidrottens elitutövare – IPC (International Paralympic Committé). Både den olympiska rörelsen (IOC) och den paralympiska rörelsen (IPC) kan sägas ha fått ett genombrott under OS och Paralympics i Söul 1988. Nu arrangerades för första gången sedan tidigt 60-tal (Rom 1960 och Tokyo 1964) OS och Paralympics i samma stad. Paralympics i Söul lockade drygt 4.000 deltagare från mer än 60 nationer. Sedan dess har intresset för Paralympics ökat – på alla plan: beträffande antalet deltagare, grenar, åskådare och inte minst på det mediala området.

4. Integrationsfasen 1989 –

Under perioden från 1989 har mycket inom handikappidrotten handlat om integration. Enligt Idrottspolitisk Offensiv – idrottsrörelsen handlingsprogram för tiden fram till 2000 som fastställdes vid RIM 1989 – skall handikappidrotten bedriva integrationsarbete på olika plan. Bl.a. skall den tillsammans med ”friskidrotten” medverka till följande (Östnäs, 1997:84):

1. Öppna idrottsföreningar för funktionshindrade utövare,
2. Gradvis införa grenar och klasser för funktionshindrade i det officiella tävlingsprogrammet grundat på samarbete mellan SHIF och respektive specialförbund (SF),
3. Sträva efter att flertalet handikappidrottsgrenar på sikt skall upptas som en naturlig del i specialförbundens verksamhet.

Detta har bl.a. lett till att tre handikappidrotter förts över till ”friskidrotten”: bowling (1989), rullstolsbasket (1991) och bågskytte (1995). Dessutom har ytterligare sju idrotter redan från början organiserats av respektive specialförbund:

- orientering
- rullstolstennis
- ridning
- segling
- golf
- vattenskidor
- curling.

Integreringens fortsatta framtid står hela tiden på SHIF:s dagordning. Är det bra eller dåligt med denna integrering? Vilka är det bra eller dåligt för? Vad innebär integreringsprocessen på sikt för den organiserade handikappidrotten? För att få svar på dessa frågor behövs mer forskning.

Svenska Handikappidrottsförbundet (SHIF)

SHIF bildades som nämnts 1969 och har i dag över 420 medlemsföreningar och drygt 40.000 medlemmar. Handikappidrotten finns representerad i landets 20 distrikt i form av specialdistriktsförbund (SDF). Förbundet under ledning av dess generalsekreterare Stig Carlsson organiserar 18 idrotter varav följande 17 olika idrotter på mästerskapsnivå vid sidan av ovan nämnda tio som handhas av respektive SF. Dessa idrotter är följande:

- alpint
- boccia

- bordtennis
- bänkpress
- fotboll
- goalball
- innebandy
- judo
- källkockey
- längdskidor
- rullstolsdans
- rullstolsrugby
- simning
- sportskytte
- varpatriathlon
- fri idrott.

I september 2003 har för övrigt SHIF tecknat avtal med Svenska Cykelförbundet att införa klasser för funktionshindrade i tävlingsprogrammet. Det innebär att en elfte idrott ingår i ett specialförbund (Svenska Cykelförbundet). Ordförande i SHIF är Kari Marklund med ett gediget basketförflutet i bagaget.

SHIF:s policy kan uttryckas på följande sätt: ”Mer än bara idrott. SHIF arbetar över ett brett område. I rehabilitering och habilitering av människor med funktionshinder är idrott en av de bästa aktiviteterna. SHIF vill medverka till att positiva effekter av handikappidrotten når så många funktionshindrade som möjligt.” SHIF:s mål är ”Att människor med funktionshinder skall ha samma möjlighet som alla andra att välja att idrotta.”

SHIF:s viljeinriktning:

- Vända sig till personer som på grund av funktionsnedsättning inte kan delta i den övriga idrotten.
- Göra idrotten lättillgänglig genom att skapa förutsättningar för personer med funktionshinder att idrotta.
- Tillgodose behovet av idrott inom områden bredd, motion och tävling.
- Arbeta med att integrera handikappidrotten tillsammans med den övriga idrotten där det är möjligt och önskvärt.
- Utveckla idrott för personer med olika grader av funktionshinder.
- Sprida erfarenhet av handikappidrott till skolan för att underlätta anpassningen av skolans idrott till elever med funktionshinder.
- Betona de funktionshindrades rätt till idrott vid utbildning av idrottslärare.
- Avdramatisera allmänhetens uppfattning om vad olika handikapp innebär.
- Förändra samhällets attityder till personer med funktionshinder.
- Erbjud ett användbart och bra alternativ till isolering och missbruk.

- Visa på att handikappidrotten ger ett rikare liv.

SHIF har tre uttalade roller:

1. Ett specialförbund (SF) med ansvar för den dagliga verksamheten inom SHIF:s ram.
2. Ett Riksidrottsförbund med 18 olika idrotter, där de olika idrottskommittéerna kan jämföras med ett specialförbund samt tio (snart elva) integrerade idrotter.
3. Ett Paralympiskt förbund med ansvar för den paralympiska idrotten, som inkluderar sex integrerade förbund.

Svenskt Utvecklingscenter för Handikappidrott (SUH) och forskningen

Som nämnts inledningsvis kan man skönja en viss ljusning på forskningsfronten beträffande forskningsobjektet handikappidrott. SUH, som bildades 1999, representeras av SHIF, Idrottshögskolan i Stockholm (IH), Högskolan i Gävle, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Bollnäs kommun och regionala idrottsorganisationer i Bollnäs. Anledningen till att Bollnäs valdes som förankringsort för SUH var tvåfald: dels finns här sedan många år ett Riksidrottsgymnasium för handikappidrott, dels är SHIF:s förre generalsekreterare Bengt Lindstedt bosatt i Bollnäs och har utvecklat ett nätverk av kontakter inom minst på den kommunala sidan. Bengt Lindstedt är numera verksam inom den internationella blindidrottsrörelsen. Han har också bidragit till Vision Bollnäs, vars mål är att Bollnäs skall bli världsledande vad gäller livskvalitet för personer med funktionshinder och skapa 1000 nya jobb inom tio år. Bollnäs stod också värd för den tredje internationella VISTA-kongressen den 11-14 september i år med 250 deltagare från drygt 50 nationer. Denna kongress, som tidigare har hållits i Jaspers i Kanada 1993 och i Köln i Tyskland 1999, innebär ett möte mellan forskare, tränare, ledare och aktiva. Nästa år planeras en större internationell idrottsmanifestation för utvecklingsstörda i Bollnäs. Här finns ett lidelsefullt engagemang och intresse för handikappidrott, som genomsyrar hela kommunen. En person som symboliserar denna anda är verksamhetschefen Kenneth Fröjd, som är navet som all verksamhet i Bollnäs rör sig kring. En annan är ordföranden Ingemar Wedman, professor i pedagogik och f.d. rektor för Idrottshögskolan (IH) i Stockholm. Wedman kan ses som kontaktman mellan SUH och den beteende- och samhällsvetenskapliga forskningen i landet med inriktning mot handikappidrott.

SUH:s verksamhet syftar till följande:

- att bedriva och stimulera till forskning och utvecklingsarbete,
- att samla, bearbeta och förmedla information om fysisk aktivitet och funktionshinder,
- att bedriva teknikutveckling,
- att bedriva utbildning och utbildningsutveckling,

- att fungera som paralympisk support och utvecklingsstöd till idrottare och ledare/tränare.

Man har den inriktning som jag under många år också hävdad, dvs att handikappidrotten är ett fantastiskt redskap, som kan utnyttjas i habiliterings- och rehabiliteringsprocessen och att därigenom många kan förbättra funktionaliteten, bli mer självständiga och få förbättrad livskvalitet parallellt med att det leder till samhällsekonomiska besparingar. Detta ligger helt i linje med resultaten av min egen forskning (Östnäs, 1997).

SUH bedriver framför allt teknisk-praktiska utvecklingsprojekt, medan forskningen kring handikappidrott i första hand förekommer vid olika samhällsvetenskapliga institutioner på högskolor och universitet. Men som nämnts är forskningen kring handikappidrott i Sverige ytterst begränsad. Vi ligger långt efter i första hand Norge och även Finland. Danmark saknar däremot helt forskning kring handikappidrott. Världsledande är USA och Kanada, men även England, Tyskland och Frankrike har ett flertal aktiva handikappidrottsforskare. Örebro och Linköpings universitet har en gemensam doktorandutbildning i handikappvetenskap med förankring i Örebro, där möjlighet finns att ägna sig åt handikappidrott. En av nuvarande doktorander är Kajsa Jelinder, vars forskning kring handikappidrott stöds av Högskolan i Gävle och SUH. En annan doktorand, som är inriktad på handikappidrott är Kim Vesterlund vid Pedagogiska Institutionen, Umeå universitet. Framtiden för forskning kring handikappidrott ser i dagsläget lite ljusare ut.

Handikappidrotten och det Europeiska Handikappåret 2003

Vi närmar oss slutet av det Europeiska Handikappåret 2003 – ett år då handikappfrågorna på allvar förts upp på den samhälleliga agendan runt om i Europa. Handikappidrotten har varit och är en viktig aktör bland många. Den 31 maj 2003 firades Handikappidrottens Dag på ett 70-tal orter i Sverige med tävlingar, uppvisningar, information och prova-på-aktiviteter. I september avhölls som nämnts VISTA-konferensen i Bollnäs, som följs av European Paralympic Convention den 25-26 oktober i Stockholm. Den 28 oktober hålls en fritids- och idrottskonferens i Lund kring temat Föreningsliv och social mångfald. Ett projekt för utvecklingsstördas idrottande – ”Alla vinner” – kommer bl.a. att presenteras.

Den 1 november arrangeras en konferens inom ramen för integrationsprojektet ”Idrott över sundet” kring handikappidrott på Lyngby Stadion i utkanten av Köpenhamn. Förmiddagen ägnas åt tävling och uppvisning, medan eftermiddagen vigs åt en forskar- och utvecklingskonferens. I den senare kommer bl.a. övertecknad och Lars Kristén, Högskolan i Halmstad att framträda liksom tre danska föreläsare. SVEBI (Svensk Förening för Beteende- och Samhällsvetenskaplig Idrottsforskning, kontaktman: Anders Östnäs) arrangerar årets forsknings- och utbildningskonferens den 19-20 november på Högskolan i Halmstad med bl.a. inslag av handikappidrott. Andra konferensinslag: Bengt ”Bengan” Johansson, Tommy

Söderberg, Bengt Saltin, Wolf-Dieter Brettschneider samt flertalet av landets ledande idrottsforskare. SVEBI har under de senare åren haft föreläsningar kring handikappidrott på sitt konferensprogram. Handikappfrågor och handikappidrotten har under det Europeiska Handikappårets 2003 varit i fokus på ett sätt som sällan tillförne. Det är bara att hoppas att trenden håller i sig även under icke-jubileumsår, och att detta kommer att ”spilla över” på handikappidrotten – dess utbildning och forskning.

Avslutning

Jag hoppas att denna artikel givit både information kring handikappidrotten och inspiration att lära känna mer av denna fascinerande del av idrottsrörelsen. Kanske kan den också så ett frö för studenter och andra att skriva och i förlängningen forska kring handikappidrotten, ty mer forskning och utbildning kring detta område behövs även om en viss ljusning redan nu kan skönjas. Samtidigt är det min förhoppning att fler organisationer på rehabiliteringsområdet ser idrottens fantastiska potential som aktör och inspiratör till fullt deltagande och jämlikhet i samhällslivet i enlighet med FN:s standardregler. Idrott och fysisk aktivitet är viktigt för alla människor – inte minst för funktionshindrade.

Referenser

- Kristén, Lars (2003): *Benefits of Sport Activities in Disabled Children and Youth; a clinical and interventional study*. Luleå Tekniska universitet.
- Östnäs, Anders (1997): *Handikappidrott. Mellan tävling och rehabilitering*. Meddelanden från Socialhögskolan i Lund 1997:12.

Följande websidor har använts:

www.shif.se

www.suh.se

www.paralympicconvention.com

www.lund.se

www.idrottoversundet.nu

www.psychology.lu.se/svebi

www.specialolympics.org